

גבולות היחידה: פרק י"ז פסוקים א'-ט"ז

נושא היחידה: יחס התורה לדם בעלי חיים

מספר שיעורים: 1-2

כתבה: אביבה אריאל

כללי:

דם בעלי החיים הוא נפשם, ויש לכך מספר השלכות:

1. פסוקים א'-ט' (אקסטנסיבי) מבהירים, שכאשר בני ישראל חיים במדבר בקרבת מקום למשכן, בשר בהמה לא יאכל ללא הבאתו לקרבן שלמים. כך דם הבהמה יזרק על המזבח והחלב יוקטר. נוסף על כך, מופיעה בפסוקים החובה להעלות קרבנות לה' רק במשכן ולא מחוצה לו.
2. פסוקים י'-י"ב מבהירים את חומרת האיסור של אכילת דם בהמה וטעמיו.
3. פסוקים י"ג-י"ד מלמדים על מצוות כיסוי הדם בחיה ועוף ועל איסור אכילת דמם.
4. פסוקים ט"ו-ט"ז (אקסטנסיבי): טומאת האוכל נבלה וטרפה.

פתיחה לפסוקים א'-ט':

פתיחה בסיפור: משפחת ראובן גרה באוהלה במחנה בני ישראל במדבר. יום יום הם יוצאים ללקוט מן ואוכלים בשמחה. באחד הימים, ביקש בנם הבכור שמעון לשחוט כבש בחצר האוהל, לצלות את בשרו ולערוך סעודה חגיגית. הוא ביקש מאביו שלמד הלכות שחיטה, לשחוט עבורו את הכבש. אביו של שמעון הופתע לגלות שבנו לא שמע את דברי משה בעניין זה.

שאלה: יש לכם רעיון מה יכולה להיות הבעיה בבקשת שמעון?

נקרא את פסוקים א'-ד', ותנסו להבין מה הבעיה.

לימוד הפסוקים:

המורה יקרא את פסוקים א'-ד', וישאל כשאלה מקדימה: מה הבעיה בבקשת שמעון?

לאחר תשובות התלמידים, המורה יסכם:

בפסוקים א'-ד', מתארת התורה אדם ששחט בהמה לאכילה בזמן השהות במדבר, ואינו מביא אותה לפתח אוהל מועד כקרבן שלמים לה'. התורה אומרת ששחיטה כזו נחשבת לשפיכת דם, ושעונש העושה זאת הוא כרת.

המורה ישאל: יש לכם רעיונות למה התורה מתייחסת בחומרה רבה כל כך גדולה למי ששחט בשר לאכילה סתם, ואינו יביא אותו בתור קרבן ורק אז אוכל מבשרו?

פסוק ה'ז' מסבירים את הטעמים למידת חומרה שמייחסת התורה למעשהו של מי שאוכל בהמה ואינו מביא אותה בתור קרבן שלמים.

טעם א' - פסוקים ה'ו': לפני הקריאה, המורה יסביר שהשורש ז.ב.ח בתורה, משמעותו הוא שחיטה (כל שחיטה, ולא דווקא הקרבת קרבן). המורה יקרא את פסוקים ה'ו', ויבקש מהתלמידים שינסו להבין את הטעם.

הטעם: כאשר המשכן כל כך קרוב, ראוי שדמה וחלבה של בהמה שנשחטת, לא יהיו לחינם, אלא יועלו על המזבח. (יש להוסיף ולומר לתלמידים, שבספר דברים, לקראת הכניסה לארץ, התורה אומרת שבארץ ישראל יהיה מותר לשחוט בהמות ולאכול, משום שהמקדש יהיה רחוק ואז לא ניתן יהיה להביא כל בהמה כקרבן).

ישנו עוד טעם המופיע בפסוק ז'. מהו?

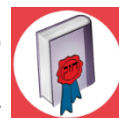
טעם ב' - פסוק ז' - ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירם אשר הם זנים אחריהם ...

שעירים - שדים. אבן עזרא מוסיף שבמצרים היו בני ישראל נגועים בעבודה הזרה הזאת (ולכן נוספת המילה "עוד").

אם כן, הטעם הנוסף הוא ששחיטה שלא מתועלת לקרבן לה', עלולה להביא את העם לידי הקרבה לעבודה זרה.

לאחר שהבהרנו את שני הטעמים, נקרא את פסוקים ח'ט', ונציין שהם מוסיפים שכל הקרבת קרבן מחוץ לאוהל מועד (אפילו אם האדם מתכוון להקריב לה') אסורה ושעונש העושה זאת הוא כרת.

סיכום: שמעון רוצה להסביר לאחיו הצעירים מדוע התכניות משתנות ולא יוכלו לשחוט את הכבש בחצר האוהל. תלמידים מתנדבים יסבירו את הטעמים.

המשך הסיפור: שמעון שמח מאוד, כיון שהבין שדם הכבש שיאכלו לא יישפך לחינם אלא יהיה בעל ערך בכך שיעלה על המזבח. הוא אמנם בטוח שלא היה עולה על דעתו לכוון בשחיטה לעבודה זרה, אך הוא נזכר שיש כמה שכנים שעלולים להתבלבל...

פתיחה לפסוקים י'-י"ד:

ראינו בפסוקים הראשונים של הפרק כמה משמעותי הוא שדם הבשר ששוחטים במדבר יגיע למזבח. בפסוקים הבאים, התורה ממשיכה לדבר על היחס לדמם של בעלי חיים (ציוויים אלה יהיו רלוונטיים גם כאשר יהיו כבר בארץ ומותר יהיה אז לשחוט לצורך אכילה).

ניתן לתלמידים דף עם הפסוקים כמופיע כאן [הדף מצורף בסוף המעריך].

משימה ראשונה: סמנו בצבע זהה מילים שחוזרות על עצמן מעל שבע פעמים. אם יש יותר ממילה אחת כזאת, צבעו גם את המופעים שלה בצבע אחר.

תלמידים שסיימו את המשימה, יכולים להתקדם במשימות בדף המצורף.

כעבור מספר דקות נחזור ללימוד משותף, וכל אחד יעצור במקום שהגיע אליו.

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בְּנַפְשׁוֹ הַאֲכֹלֶת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקִּרְבִּי עִמָּה. (יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בַּדָּם הוּא וְאֲנִי נָתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁוֹ יִכְפֹּר. (יב) עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא יֹאכַל דָּם.

(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יִצוּד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפָּה אֶת דָּמָהּ וְכִסְהוּ בְּעַפְרָה. (יד) כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמָהּ בְּנַפְשׁוֹ הוּא וְאֲמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמָהּ הוּא כָּל אֲכִלְיוֹ יִכְרַת.

נסכם את מסקנות הצביעה.

10 פעמים מופיעה המילה דם, ו-8 פעמים המילה נפש.

יש בפסוקים קשר ישיר בין הדם לבין הנפש. בלימוד נראה מהו.

לימוד הפסוקים:

יש כאן שתי קבוצות פסוקים המתחילות באותו אופן:

י"ב: (י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר....

י"ג- י"ד: (יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר....

שתיהן עוסקות באיסור אכילת הדם. מה ההבדל ביניהן? נלמד את הפסוקים על פי הסדר ונראה.

היחידה הראשונה: בקריאת פסוק י', נשאל: כיצד רואים בפסוק את חומרת אכילת הדם?

אנו רואים ביטויים לחומרת אכילת דם בתיאור העונש:

וְנָתַתִּי פָנַי - אונקלוס: וְאֲתִין רוּגְזִי - זה כל כך חמור, שה' בכבודו ובעצמו "יטפל בו".

וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקִּרְבִּי עִמָּה - עונש כרת.

בפסוק י"א נשאל:

מה הטעם לאיסור אכילת הדם? כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בַּדָּם הוּא - למה הכוונה? נקרא מהדף המצורף את דברי הרב תמיר גרנות:

גם כאשר יש היתר לאכול את הבשר, צריך לעשות זאת בלי חיותו. הנפשיות היא החיוניות, מהות החיים של היצור החי והדבר שהופך את חייו לשלמים. בעל חיים שנפצע, אפילו במקום אחד בלבד, יוצאים ממנו החיים... אכילת הבשר בלא הדם מתירה את אכילתו, שכן לא החיים נאכלים אלא דבר מת.

נסביר שהחיות של בעל החיים היא בזרימת הדם, ואת החיות הזו אסור לנו לאכול.

מהו הייעוד של הדם, לפי פסוק זה? - וְאֵנִי נֹתְנֵי לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְנַפְשׁ יְכַפֵּר.

מדוע הכפרה על הנפש היא דווקא בדם? הדם מייצג את הנפש, וכך נפש הבהמה מכפרת על נפש האדם.

פסוק י"ב סוגר את המעגל.

לפי פסוק י"א - על אלו בעלי חיים מדובר ביחידה זאת? - בהמות שניתן להקריב מהן קרבנות.

היחידה השנייה:

פסוק י"ג - נשאל: על אילו חיות ועופות מדובר בפסוקים? - אֲשֶׁר יֶאֱכַל - רק הכשרים לאכילה! דוגמאות:

חיות - צבי, איל. עופות - תרנגול, שליו.

הציד כאן הוא באופן שהם נשארים חיים ונטילת חייהם היא רק על ידי שחיטה.

מה צריך לעשות עם דמם? וְנִשְׁפַּף אֶת דָּמֹו וְכִסְהוּ בְּעֶפְרוֹ.

מה טעם מצוות כיסוי הדם? מדוע היא לא חלה בבהמות, אלא רק בחיות ועופות?

מסביר ספר החינוך מצוה קפז: (מופיע בדף המצורף)

משרשי המצוה, לפי שהנפש תלויה בדם, כמו שאמרנו באיסור דם, ולכן ראוי לנו לכסות הנפש ולהסתירו מעין רואיו טרם נאכל הבשר, כי גם בזה נקנה קצת אכזריות בנפשינו, לאכול הבשר והנפש נשפך לפנינו. ובבהמות לא נצטוינו כך, לפי שדם הבהמה ניתן לקרבן לכפרה על נפשותינו ואי אפשר לכסותו, ואחר שכן לא רצתה התורה לחלק לנו בין מוקדשין לחולין. ואם גם במין העופות יש מהן קרב לגבי מזבח, מועט הוא, ולדבר מועט לא תחוש התורה לעולם, ומפני כן חייבתנו בכיסוי דם העופות בכלן.

נלמד עם התלמידים את הטעם על פי ספר החינוך - טעם חינוכי הבא למנוע אכזריות.

אם כן, היחידה הראשונה עסקה בבהמות, והיחידה השנייה עוסקת בדמם של חיות ועופות.

פסוק י"ד: גם לגבי חיות ועופות, התורה חוזרת על איסור אכילת דם ועל חומרת העונש לאוכל את דם.

פסוקים ט"ו-ט"ז (אקסטנסיבי)

פסוקים אלה עוסקים בעניין נוסף הקשור לאכילת בשר. הפסוקים הקודמים עסקו בבעל חיים שנשחט בשחיטה כשרה, ואילו כאן מדובר בבעל חיים שלא נשחט (נבלה), או בבעל חיים שנשחט אך אינו כשר לאכילה (טרפה - שיש לה מום שעתידה למות מחמתו). בשר כזה אסור באכילה (כמופיע במקומות אחרים בתורה), אך כאן התורה מתייחסת לטומאה שיש בו.

כעת ניתן לחזור לעבודה בכתב המסכמת את הנלמד ביחידה, לעבור על שאלות מרכזיות ולראות שיש הבנה כראוי.

מסרים והפנמה:

הדם הוא הנפש -

1. ערך החיים - רגישות וכבוד כלפי החיים, הימנעות מרגש של אכזריות.

2. הכרה בחשיבות הקרבנות - תיעול הדם למעלתו העליונה.

סיכום:

הצעות לשיח בעקבות הלימוד:

אפשרות אחת: לאור ההבנה שמעלת דם הבהמה היא בעלותה על המזבח -

חשבו על דבר מחיי היום-יום שאנו עלולים להשתמש בו שלא לפי מעלתו ושחשוב לשים לב להביא אותו לשימוש על פי ערכו ומעלתו.

דוגמאות: זריקת אוכל בתור כדור, שימוש בדיבור לניבול פה וכו'.

אפשרות נוספת: לאור לימוד הטעם לכיסוי הדם -

אם התורה מלמדת אותנו על ערך החיים של בעלי החיים ועל הזהירות ממידת האכזריות, מה חשוב שנרכוש לעצמנו ביחסנו אל בעלי החיים? הבחנה בין השימוש בבעלי חיים, שהוא מותר, ובין אכזריות, שהיא אסורה.

מקורות: הרב תמיר גרנות [שיעור מאת הרב תמיר גרנות על איסורי אכילת דם](#)

נספח: דף עבודה נלווה